

Jure Maček*

Pogledi na šolske zvezke kot zgodovinski vir v Pokrajinskem arhivu Maribor

Views on school exercise books as a historical source in the Maribor Regional Archives

Izvleček

V slovenskih javnih arhivih hranimo kar lepo število šolskih zvezkov. Slednji spadajo večinoma med privatno arhivsko gradivo. V Pokrajinskem arhivu Maribor po količini in vsebinski pestrosti izstopajo zvezki v osebni fondu Vrabl Niko, od 1899 naprej, največ iz 30. in 40. let 20. stol. Najbolje so ohranjeni zvezki za slovenski jezik, ki so lahko odlični vir za prepoznavanje masovne indoktrinacije in prikrita ter subtilna politična in ideološka propaganda pri šolskem delu.

Abstract

The Slovene public archives keep a fair number of school exercise books, which mostly fall into the category of private archived material. In the Maribor Regional Archives the exercise books belonging to the personal collection of Niko Vrabl, dating from 1899 onwards and mostly from the 1930s and 40s, stand out because of their number and the variety of their content. The exercise books used for the Slovene language are best preserved and offer excellent testimony to mass indoctrination and to concealed and subtle political and ideological propaganda in schools.

V večini slovenskih javnih arhivov se je skozi daljše obdobje njihovega delovanja na tak ali drugačen način nabralo kar lepo število šolskih zvezkov. Le-te uvrščamo med nepogrešljive šolske pripomočke, nastali pa so kot produkt učenčeve dejavnosti v procesu pridobivanja znanja v šoli. Branko Šuštar jih definira tako: »So rezultat zapisanega lastnega prizadevanja šolarja, dijaka in študenta na šolski poti do znanja.«¹ Zaposlenim v arhivskih inštitucijah se ob srečevanju s šolskimi zvezki večkrat zastavlja vprašanje, ali imajo kot del pisne zapuščine sploh lastnosti arhivskega gradiva² in ali

* mag. Jure Maček, arhivski svetovalec, Pokrajinski arhiv Maribor, e-pošta: jure@pokarh-mb.si

1 Branko Šuštar, Zgodbe šolskih zvezkov. Pogledi na razvoj šolskih zvezkov na Slovenskem od srede 19. stoletja naprej, Slovenski šolski muzej, Ljubljana 2011, str. 7 (dalje Šuštar, Zgodbe).

2 Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih v drugem členu opredeli arhivsko gradivo tako: »Arhivsko gradivo je dokumentarno gradivo, ki ima trajen pomen za znanost in kulturo ali trajen pomen za pravno varnost oseb v skladu s strokovnimi navodili pristojnih arhivov.« Ur. l. RS, št. 30/2006.

so torej javne arhivske institucije dolžne prevzemati in hraniti tovrstno pisno zapuščino. Ob tem je treba za lažje razumevanje opozoriti na zakonsko določeno ločevanje javnega od zasebnega arhivskega gradiva, saj je od tega odvisna tudi obravnava šolskih zvezkov z vidika strokovne arhivske službe. Javno arhivsko gradivo je namreč arhivsko gradivo, ki se odbere iz dokumentarnega gradiva javnopravnih oseb po strokovnih navodilih pristojnega arhiva.³ Javnopravne osebe so dolžne izročiti arhivsko gradivo arhivom najkasneje trideset let po nastanku gradiva. Med tovrstnim javnim arhivskim gradivom, ki ga prevzemamo v arhive, le redko naletimo na šolske zvezke. Predvidevam, da bi se lahko po naključju ohranili v predanem gradivu šol oziroma nekaterih drugih vzgojnih in izobraževalnih zavodov, vendar le kot pozabljeni drobci in pričevalci šolskih let učencev in ne kot odraz dejavnosti javnega zavoda, ki izroča svoje lastno arhivsko gradivo arhivu. V Pokrajinskem arhivu Maribor, sodeč po popisu gradiva, naletimo le na en tak primer. Upoštevajoč količino fondov, ki še niso natančneje popisani po arhivskih strokovnih standardih, ne moremo povsem izključiti, da se šolski zvezki ne nahajajo še v kakšnem od šolskih fondov in morda tudi v fondih z nekaterih drugih področij, na primer uprave, pravosodja in društvenih dejavnosti.

Šolski zvezki so nedvomno najbolj neposredni odraz šolskega življenja in ustvarjalnosti posameznikov in nekakšni osebni dokument ali pečat njihovega šolanja. Zaradi tega je razumljivo, da so v večji meri ohranjeni v osebnih arhivskih fondih ali zbirkah posameznikov in družin; torej pri ustvarjalcih, ki sodijo med osebe privatnega prava. Arhivska zakonodaja opredeli, da je zasebno arhivsko gradivo dokumentarno gradivo drugih pravnih in fizičnih oseb, ki ima lastnosti arhivskega gradiva in je kot arhivsko gradivo določeno na podlagi zakona ali odločbe državnega arhiva.⁴ Zasebno arhivsko gradivo je last fizičnih in pravnih oseb zasebnega prava ter je lahko razglašeno za arhivsko gradivo šele na podlagi posebnega postopka. Pri obravnavi privatnega arhivskega gradiva moramo zaposleni v arhivih dosledno upoštevati ustavno zagotovljeno pravico do zasebne lastnine ter njeno nedotakljivost. Javni arhivi lahko na področju zasebnega arhivskega gradiva le evidentiramo dokumentarno gradivo, za katerega se domneva, da ima lastnosti arhivskega gradiva pri pravnih osebah zasebnega prava, kot so gospodarske družbe, politične stranke, sindikati, društva in druge, v zvezi z njihovo dejavnostjo in pri fizičnih osebah v zvezi z njihovim delovanjem, ki ima javni pomen, in drugim delovanjem, ki se nanaša na umetniško, znanstveno, poklicno ali katero drugo ustvarjalnost ali osebno dokumentacijo.⁵ V praksi smo arhivi odvisni od dobre volje in pripravljenosti lastnika gradiva ali bo pristal na sam postopek evidentiranja in nato razglasitve in s tem prevzel tudi določene obveznosti, ki mu jih nalaga zakonodaja. Razglasitev zasebnega arhivskega gradiva ne pomeni, da ga morajo lastniki v nasprotju z javnopravnimi osebami predati arhivom. Lahko ga hranijo doma ali pa

3 Ur. l. RS, št. 30/2006, Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih, 2. člen.

4 Prav tam.

5 Ur. l. RS, št. 86/2006, Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva, 99. člen.

izročijo arhivom s pogodbo v obliki depozita ob ohranitvi lastninske pravice ali pa s pogodbami v obliki darila, volila in odkupa. Le v zadnjih treh primerih postane zasebno arhivsko gradivo tudi javna last.⁶

Zaposleni v arhivih, ki smo zadolženi za privatno arhivsko gradivo, se vedno znova soočamo z dilemo, katero gradivo pri osebah privatnega prava ima lastnosti arhivskega gradiva in je kot tako v postopku evidentiranja zanimivo tudi za arhivske delavce. 105. člen uredbe o arhivskem in dokumentarnem gradivu le splošno določa, da je zasebno dokumentarno gradivo, za katerega se domneva, da ima lastnosti zasebnega arhivskega gradiva, vsako zasebno dokumentarno gradivo, ki je starejše od trideset let. Ob tem našteje, da so to zlasti zapisniki, poročila, pravni akti, pisma, rokopisi, načrti, fotografije in drugo.⁷ Slovenska arhivska zakonodaja in tudi strokovna literatura nikjer eksplicitno ne omenjata šolskih zvezkov kot ene od zvrsti arhivskega gradiva. Po drugi strani lahko med rokopise, opredeljene v stopetem členu uredbe, uvrstimo tudi šolske zvezke in jih na ta način definiramo kot arhivsko gradivo. Upoštevajoč slovensko arhivsko zakonodajo, lahko šolske zvezke nedvomno uvrstimo med arhivsko gradivo, in to še posebej tedaj, ko so nastali vsaj pred tridesetimi leti ter so izdelek oziroma produkt posameznikov, ki so s svojo ustvarjalnostjo in delovanjem še posebej vidno posegli ter zapustili trajne sledi v kulturnem, znanstvenem, umetniškem, športnem ali političnem življenju neke širše skupnosti.

Ali se v arhivih kljub nedorečeni zakonodaji v praksi sploh srečujemo z razglabljanjem, kaj storiti s šolskimi zvezki, torej, ali jih ohraniti ali ne? V Pokrajinskem arhivu Maribor se do danes še nismo srečali z dilemo, ali šolske zvezke obravnavati kot arhivsko gradivo in jih temu primerno tudi zaščititi. Za gradivo v osebnih in družinskih fondih – tudi če so to fondi manj vidnih osebnosti –, ki so že v Pokrajinskem arhivu Maribor oziroma so ga nam posamezniki pripravljene izročiti, se je uveljavilo nenapisano pravilo, da ne posegamo preveč vanj. Zasebno arhivsko gradivo sprejmemo praktično v celoti, kot nam ga preda posameznik. Pred prevzemom poskušamo ugotoviti, ali je neka fizična oseba oziroma družina zapustila vsaj kolikor toliko trajno in vidno sled v javnem življenju in se na tej podlagi odločimo, ali gradivo prevzeti ali ne. Kako posamezniku, ki pokaže dobro voljo in zavest o pomenu ohranjanja pisne kulturne dediščine ter želi izročiti svoje gradivo arhivu, razložiti, da nekateri njegovi osebni dokumenti, beležke ali zapiski nimajo širšega kulturnega in zgodovinskega pomena, še posebej, če upoštevamo, da je na te dokumente tudi čustveno navezan in mu predstavljajo dragocen in redek spomin? Zaradi takšnih in podobnih, bolj človeških kot strokovnih dilem, v Pokrajinskem arhivu Maribor naknadno izločimo le tisti del gradiva, ki po strokovni presoji res nima nobene vrednosti za poznavanje zgodovine, kulture in družbenega razvoja nekega prostora in ki ni povezan z osebno ustvarjalnostjo posameznika. V to kategorijo tako imenovanega »manj vrednega gradiva« v osebnih in družinskih fondih v Pokrajinskem

6 Vladimir Žumer, Arhiviranje zapisov. Priročnik za ravnanje z dokumentarnim in arhivskim gradivom, Ljubljana 2001, str. 298.

7 Ur. l. RS, št. 86/2006, Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva, 105. člen.

arhivu Maribor ne uvrščamo šolskih zvezkov. Tudi če niso neposredni produkt šolskega življenja vidnejših zgodovinskih ali javnih osebnosti, lahko recimo marsikdaj popestrijo kakšno od razstav arhivskih dokumentov in jo vizualno osmislijo. Na sploh lahko z njimi obogatimo ter pripišemo bolj osebno življenjsko noto in izkušnjo pogosto suhoparnim zgodovinskim dejstvom in podatkom; in to ne samo na področju šolskega življenja v ožjem pomenu besede. Vsakokratno zgodovinsko dogajanje namreč orišejo s šolsko izkušnjo posameznika, v kateri pa vedno odsevajo politične, ideološke in vrednotne značilnosti vsakokratnega obdobja. Poleg tega se tudi sama zgodovinska stroka vse bolj odmika od želje prikazovati splošna in vseobsegajoča zgodovinska dogajanja ter se usmerja k spoznavanju ožje, to je lokalne zgodovine – naj si bo to zgodovina manjšega kraja ali pa celo samo šole in šolskega življenja.

Uvodno spraševanje, ali smo arhivi dolžni prevzemati šolske zvezke, v praksi v Pokrajinskem arhivu Maribor torej ne obstaja. Ker nastajajo šolski zvezki v največji meri le pri dejavnosti posameznikov oziroma družin, moramo zaposleni v arhivih pač upoštevati postopek, ki velja za privatno arhivsko gradivo. Zaradi zvezanih rok pri pridobivanju tovrstnega gradiva, smo veseli redkih posameznikov, ki se spomnijo na arhiv in nam prijazno izročijo svoje gradivo v last ali v hrambo. Hvaležni smo jim za predano gradivo in ga skoraj ne izločamo. Na žalost arhivski delavci ne moremo prav nič prispevati k boljši ohranjenosti šolskih zvezkov pri fizičnih osebah, lahko pa posameznika pred izročitvijo spomnimo, da bi jih bilo vredno predati arhivu. Praksa v Pokrajinskem arhivu Maribor dokazuje, da je za prevzem šolskih zvezkov v arhive bistveno dejstvo, ali so se sploh ohranili med osebnim gradivom pomembnejšega posameznika ali družine in ali je ta svoje gradivo pripravljen izročiti arhivu v last ali vsaj v hrambo.

Pot takšnimi ali drugačnimi pogoji, večkrat tudi povsem naključno, se je v Pokrajinskem arhivu Maribor do danes nabralo več kot 320 osebnih in družinskih fondov. Glede na število fondov bi bilo na prvi pogled za pričakovati, da je v njih ohranjenih kar nekaj zvezkov kot spominov na šolska leta, vendar v Pokrajinskem arhivu Maribor žal ni tako. Šolski zvezki so ohranjeni samo v šestih fondih. To so: Niko Vrabl, Družina Kert, Franc Krempl, Franc Kovačič, Osnovna šola Ele Kristl Korena in Zbirka Mednarodni arhivski raziskovalni tabor. V primerjavi z ostalim gradivom so količinsko neznatni. V fondih osebnega značaja je veliko več učbenikov, šolskih priročnikov in knjig kot pa zvezkov. Na podlagi stanja v Pokrajinskem arhivu Maribor seveda ne moremo zaključiti, da za posameznike šolski zvezki niso imeli ali nimajo večje vrednosti in pomena ter jih zato tudi ne ohranijo.

Zaradi skromne zastopanosti in premajhne pestrosti šolskih zvezkov v osebnih fondih Pokrajinskega arhiva v Mariboru sem bom v nadaljevanju omejil le na predstavitev zanimivejših zvezkov v njih. Ob tem bom poskušal opozoriti na nekatera opažanja in sklepanja v zvezi z morebitnimi političnimi in ideološkimi vplivi, prepoznavnimi v šolskih zvezkih. Šola in tudi šolski zvezki kot neposredni odraz šolskega dela se lahko, kot ugotavljajo raziskovalci večplastne problematike šolskih zvezkov, marsikdaj spremenijo v orodje masovne indoktrinacije in prikrite, večkrat nezavedne

in zelo subtilne politične propagande.⁸ Postanejo lahko orodja množične vzgoje in kulturne socializacije po meri vladajočih elit. Ohranjeni zvezki v mariborskem arhivu žal ne omogočajo globlje analize in primerjave ideoloških vplivov ter intenzivnosti političnega usmerjanja v različnih obdobjih. Prav tako ne dovoljujejo primerjave in ugotavljanja morebitnih razlik v podajanju in razlagi snovi med posameznimi vrstami šol. Izpostavil bom predvsem kategorijo najbolje ohranjenih zvezkov v Pokrajinskem arhivu Maribor; to so zvezki za slovenski jezik. Zlasti ti so lahko odličen vir za ugotavljanje tovrstnih vplivov v šolstvu, saj se v njih ob zvezkih za zgodovino najlažje prepoznavajo narodne in domoljubne oziramo bolj politično in ideološko obarvane teme. Slednje so lahko opazne že v naslovih tem šolskih in domačih spisov in v načinu obravnave in interpretaciji del pisateljev in pesnikov. Poleg tega so, še posebej je to pogosto v nedemokratskih in avtoritarnih režimih, v šolskih programih nekateri avtorji oziroma teme zamolčani, prepovedani in se jih zato ne poučuje.

Po količini, ohranjenosti in zanimivosti izstopajo zvezki v fondu **Niko Vrabl**. Ohranjeni so zvezki Nikolaja Vrabra starejšega⁹ in njegovih štirih otrok Vladimirja, Danice, Nika in Alenke. Med njimi je največ zvezkov oziroma »vežbank« za pismene naloge iz slovenskega jezika s klasične in realne gimnazije v Mariboru, in to za nižje in višje razrede v letih od 1934 do 1941. Po redkosti, vizualni pestrosti in že na prvi pogled močno prisotni ideološki komponenti izstopata dva primera zvezkov iz časa okupacije, in sicer tako imenovani »Kriegstagebuch«. Vanje so morali učenci vestno in vsakodnevno zapisovati dogodke na fronti in slaviti nemške zmage. Zvezki iz obdobja okupacije napeljujejo na spraševanje, kako to, da so smeli otroci Nika Vrabra kot predvojnega jugoslovansko in narodno usmerjenega intelektualca sploh obiskovati nemške srednje šole. Le redkim slovenskim otrokom je bil namreč dovoljen vstop vanje. Sprejem je bil odvisen od politične ocene. Pogoj je bil tudi ta, da so starši imeli vsaj zeleno legitimacijo Štajerske domovinske zveze in primerno politično oceno. Poleg tega so se dijaki morali še redno udeleževati v organizaciji Nemške mladine (Deutsche Jugend). Visoko oviro za vpis v šolo je postavljala tudi sprejemni izpit, pri katerem je dijakom največje težave povzročalo pomanjkljivo znanje nemškega jezika.¹⁰

Za obdobje po drugi svetovni vojni je ohranjen le zvezek osmega razreda klasične gimnazije za slovenske šolske naloge iz šolskega leta 1946/47. Manj je osnovnošolskih zvezkov. Med njimi so zvezki II. državne dekliške ljudske šole in III. državne deške

8 Več glej Šuštar, *Zgodbe*, str. 9–11.

9 Vrabl, Niko (5. 12. 1885–20. 4. 1975), pravnik in kulturni delavec, direktor mariborske kaznilnice.

Kot srednješolec je bil v Mariboru vodja slovenskega narodno-radikalnega dijaštva. V letih 1920–1924 je bil vodja okrajnih sodišč v Ljutomeru in Gornji Radgoni ter preiskovalni in okrajni sodnik v Mariboru. V letih 1924–1941 je bil upravnik Moške kaznilnice v Mariboru. Med vojnoma je urejal koledar mariborske nabavne zadruge. Med drugim je bil predsednik Slovanske čitalnice, blagajnik Zgodovinskega društva v Mariboru ter več let med najožjimi sodelavci generala Maistra.

10 Več glej: Jure Maček, *Partijska prosvetna politika 1945–1955 na primeru šolstva v Mariboru in okolici*, magistrsko delo, Maribor 2011, str. 40–46.

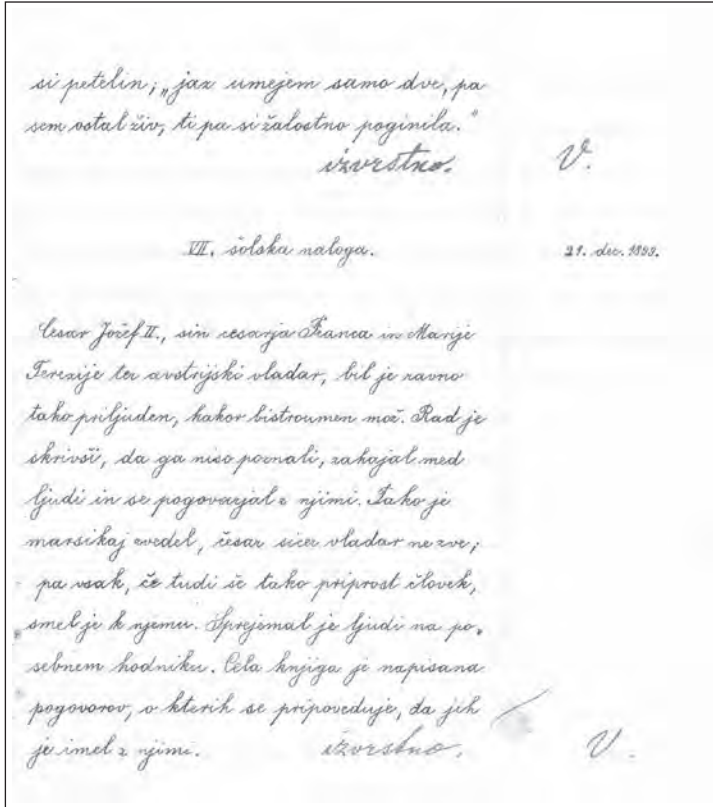
ljudske šole v Mariboru. Ohranjeni so zvezki za slovenščino in »otroški dnevniki« oziroma »delavniki«. Vsi otroci Nikolaja Vrabla so obiskovali peti razred ljudske šole in se šele nato vpisali na klasično oziroma realno gimnazijo, čeprav je bil vpis na višje ravni šolanja možen po končanem četrtem razredu. Peti razred jim je očitno služil kot nekakšna predpriprava za vstop na zahtevnejšo vrsto srednje šole. Skupna značilnost ohranjenih zvezkov je, da so jih pisali pridni in vestni dijaki, odličnjaki na gimnaziji.

Zvezki **Nikolaja Vrabla** starejšega s klasične gimnazije v Mariboru pri predmetu slovenski jezik za Slovence obsegajo obdobje od šolskega leta 1899/1900 do šolskega leta 1906/1907. Šolstvo v Mariboru je bilo v tem obdobju povsem nemško. Na vseh javnih ljudskih šolah je bil učni jezik nemščina. Le red šolskih sester je vzdrževal s pomočjo Družbe sv. Cirila in Metoda slovenski vrtec in od leta 1896 slovensko tri-razredno ljudsko šolo za deklice. Na mariborski gimnaziji so imeli dijaki slovenske narodnosti od šolskega leta 1889/90 v prvih štirih razredih tudi pouk v slovenščini, vendar le pri verouku, materinščini in latinščini in pri predmetu slovenski jezik za Slovence. To je bil tako imenovani B razred, v katerem so bili zbrani le dijaki slovenske narodnosti. V A razredu je bil učni jezik pri vseh predmetih in vseh osem let le nemški. Slovenci so torej imeli kot obvezen predmet slovenski jezik za Slovence vseh osem let. V šolskem letu 1899/1900 so ga tako imeli v prvih dveh letih tri ure tedensko, potem pa po dve uri. Predmet nemški jezik je bil prvi dve leti štiri ure tedensko, potem pa po tri ure na teden. Dijaki nemške narodnosti so se lahko učili slovenskega jezika pri predmetu slovenski jezik za Nemce, ki je bil neobvezen predmet, in so ga poučevali v štirih tečajih po dve uri tedensko.¹¹

Zvezek za slovenske domače in šolske naloge – I. razred (šolsko leto 1899/1900). Vsebina šolskih nalog je največkrat usmerjena k naravi ali živalim. Med njimi sta dve paraboli, in sicer o Volku in kmetici ter Lisici in petelinu. Obe kot vzgojni poduk izpostavita željo po skromnosti in resnicoljubnosti. Dve šolski nalogi opisujeta avstrijsko cesarsko rodbino. Prikažeta jo kot zelo dostopno ljudstvu, preprosto in skromno. Kot pozitivna oseba izstopa lik cesarja Jožefa II. Tudi šolske naloge v drugem polletju slavijo ponižnost in skromnost, v smislu, »da denar ne naredi človeka srečnega« oziroma varčnost, delavnost in pridnost (Čevljar in plemenitaš, Obogateli trgovec). Ena opisuje cesarja Jožefa II. kot prijatelja kmetskega stanu, druga pa ljubezen do domovine na primeru bizantinskega vojskovodje. Domače naloge so večinoma spisi, napisani po različnih besedilih iz čitanke ali prosta pripovedovanja. V njih dijak graja ošabnost, bogastvo ter hvali gostoljubnost in varčnost (Lesena riba).

Zvezek za slovenske naloge – III. razred (šolsko leto 1901/1902). Teme domačih nalog se v tem šolskem letu bolj navezujejo na domači kraj. To sta dva opisa stolne cerkve v Mariboru in spomenika nadvojvode Ivana v mestnem drevoredu. En zapis se loteva zgodovinske tematike (O Miltiadvovih delih), drugi pa je nastal po dejanju v Aškerčevi pesnitvi Čaša nesmrtnosti (O Kordovskem kalifu, ki išče večno življenje).

11 Jahresbericht der k. k. Staats – Gymnasiums in Marburg, 1900, str. 20–28, Maribor 1900.

Nikolaj Vrabl: Zvezek za slovenske domače in šolske naloge (I. razred klasične gimnazije v Mariboru, 1899/1900); Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), fond Niko Vrabl, a. š. 2

Med šolskimi nalogami so še opis vinograda, božičnega večera ter spis po Aškerčevi predlogi o kraljici Vidi.

Zvezek za slovenske šolske in domače naloge – VII. razred (šolsko leto 1905/1906). V zvezku za sedmi razred so domače in šolske naloge v že zahtevnejši obliki spisa ali eseja. Dijak v prvi nalogi piše o nastanku velikih mest ob rekah, tretja pa je esej o vplivih podnebja na razvoj človeštva. Druga naloga je prosti spis po Kettejevem reku »Življenje je sovraštvo, večni boj«. V šolskih nalogah Vrabl opisuje jesensko pokrajino v okolici Maribora in razmišlja o vzrokih za izgubo grške svobode.

Zvezek za slovenske šolske in domače naloge – VIII. razred (šolsko leto 1906/1907). V zvezku za osmi razred sta ohranjeni le dve šolski in ena domača naloga. V spisu z naslovom Pogled na Kalvarijo v Mariboru se pokažejo narodna čustva dijaka, saj se ob spominjanju, »kako vedno bolj pojema naš živelj v teh krajih, naš govor in naše petje, in kako poplavlja te kraje tuji valovi«, le nerad ozira proti severu. V prvi domači naloge z naslovom Bog živi kritiko se spopade s kritiko v slovenskem slovstvu. Omenja zlasti pozitivno vlogo Levstika in Stritarja. V spisu po Gregorčičevem verzu »Pač mnog je ljut vihar divjal po poljih naše domovine, a narod naš ni trepetal, ni v vernosti oma-

hoval do carske rodovine«, dokazuje neomajno pripadnost in zvestobo slovenskega naroda avstrijski cesarski rodbini in vladarju.

Zvezki **Danice Vrabl** z realne gimnazije v Mariboru:

Zvezek za slovenske naloge – II. razred (šolsko leto 1935/36). V zvezku najdemo kar 66 različnih slovničnih domačih nalog ter krajših spisov in obnov. Dijakinja opisuje dogodke ob božiču, Miklavžu in za veliko noč. V spisu Strah pred knjižicami izvemo, da so se dijaki najbolj bali dijaških knjižic, saj so bili v njih zapisani opomini, graje in ukori. Razdeljene so bile po vsaki konferenci.

Vežbanka za pismene naloge iz narodnega jezika – VI. razred (šolsko leto 1939/40). V njej so tako domače kot šolske naloge. V nalogi z naslovom Govorimo in pišimo lepo ter čisto slovenščino se dijakinja čudi, koliko nemške govornice je slišati po mariborskih ulicah in ali so to res le Nemci. Domneva, da se tudi številnim Slovincem zdi bolj moderno, če vpletajo v slovensko govornico nemške besede.

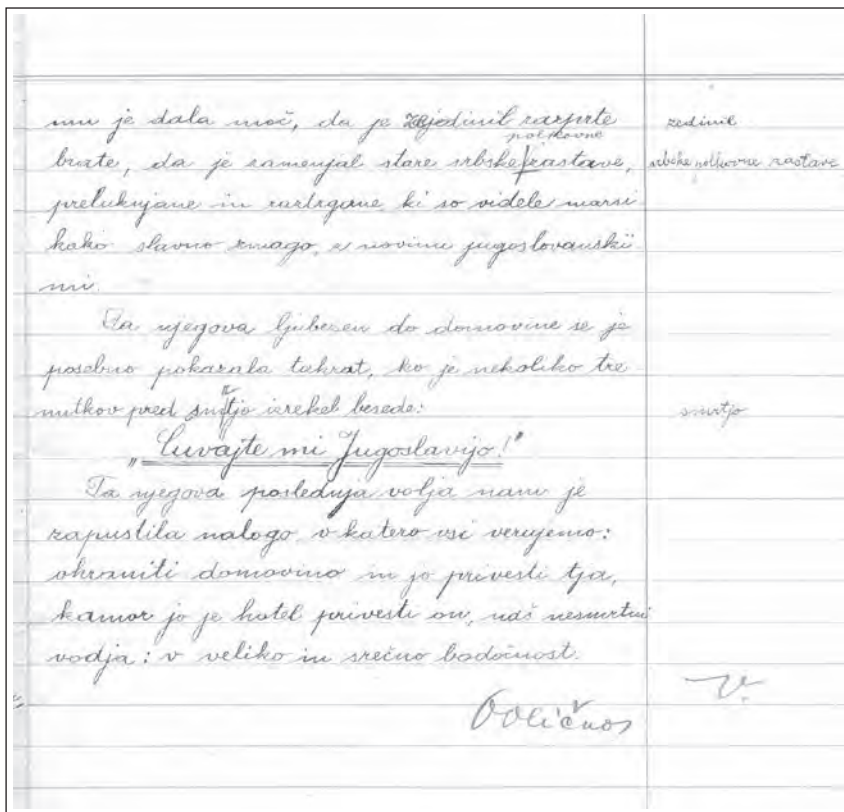
Zvezek za domače vaje iz narodnega jezika – VI. razred (šolsko leto 1939/40). V tem zvezku je ohranjena biografija Danice Vrabl in biografija očeta Nikolaja. V njej zapiše, da je oče kljub veliki revščini doma odšel pri štirinajstih letih na gimnazijo v Maribor. V potopisu opisuje popotovanje s kolesom iz Prekmurja v Prlekijo. V dveh opisih se dotakne Franja Baša, vidnega mariborskega kulturnega delavca in ustanovitelja muzeja, in oriše Maribor kot moderno obmejno mesto. V dveh nalogah poudari pomen Sv. Save in bratov Cirila in Metoda. Med bolj obsežnimi je naloga o ponemčenju. V njej ugotavlja, da Nemci smatrajo ponemčenje kot »zmagoslavni napredek omike, pred katero omaguje jezik in značaj manj izobraženega naroda, ne pomislijo pa, da se je ponemčenje začelo mnogokrat z vojaško in gospodarsko silo«.

Ohranjena sta tudi zvezka za aritmetiko za četrty razred in zvezek domačih nalog iz matematike za šesti razred.

Zvezki **Radovana Vrbla** s klasične gimnazije v Mariboru:

Vežbanka za pisne naloge iz slovenščine – III. razred (šolsko leto 1934/35). Politični dogodki v tem šolskem letu se neposredno odražajo v nalogah. Med njimi prevladujejo zapisi z narodnim in domovinskim poudarkom. Ob smrti kralja Aleksandra je nastal zapis Ob grobu našega vladarja. Slavi vladarjevo ljubezen do domovine. Narodne tematike se dotikata tudi razpravi Zakaj nam je hudo po izgubljeni Koroški ter Slovani – naši predniki. Obe idealizirata podobo Slovencev in Slovanov na sploh, njihovo narodno zavest, pogum in bojevitost. Dela nekateri slovenskih pisateljev in pesnikov so bili stalnica v učnem programu in to ne glede na obdobje ali politični režim. To dokazuje prva šolska naloga, ki se navezuje, kot že pri očetu Nikolaju, na Aškerca in njegovo Čašo nesmrtnosti.

Vežbanka za pisne naloge iz slovenščine – IV. razred (šolsko leto 1935/36). Med sedmimi šolskimi in dvema domačima nalogama je le ena šolska naloga, ki bi jo lahko označili za narodno obarvano, in sicer Kako se uveljavljajo Nemci v Mariboru. Dijak ugotavlja, »da smo sicer politično popolnoma samostojni, zato pa so Nemci gospodarsko toliko močnejši ... Kot gospodarji vplivajo na svoje uslužbence in bližnje sosede.«

Radovan Vrbl: Vežbanka za pismene naloge iz narodnega jezika (III. razred klasične gimnazije v Mariboru, 1934/35); PAM, fond Niko Vrbl, a. š. 2

Vežbanka za pisne naloge iz slovenščine – V. razred (šolsko leto 1936/37). V nalogah je ponovno bolj prisotna narodna tematika s poudarjenim vsejugoslovanskim vplivom. V nalogi z naslovom Nauk Miklove Zale: Zvestoba domačemu dijak ugotavlja, da je Slovencem ljubše, vse kar je tuje. Tudi v novi državi po Vrblovem mnenju Slovenci hitro pozabijo svoj jezik in pričnejo uporabljati tujega in »se povsod ponašajo svojim jezikovnim znanjem«. V prvi šolski nalogi opisuje poslanstvo srbskega gušlarja pri ohranitvi zgodovinske zavesti med srbskim ljudstvom. V prvi domači nalogi je obdelal motiv žene v narodnih epih (Majka Jugovičev, Hasan-aginica, Kosovska devojka, Lepa Vida), v drugi šolski nalogi pa razmišlja o »izseljeniški nedelji« in ugotavlja, da je izseljevanja v Jugoslaviji manj, kot ga je bilo včasih.

Vežbanka za pisne naloge iz slovenščine – VI. razred (šolsko leto 1937/38). V eni od nalog dijak opisuje dobo, v kateri so nastali brižinski spomeniki, v drugi pa napiše nalogo z naslovom Mitološki in zgodovinski elementi v narodni pesmi o Pegamu in Lambergarju. Obe nakazujeta povezovanje in prepletanje posameznih predmetov; v tem primeru slovenskega jezika in zgodovine. V enem od spisov izvemo še, da se učen-

ci klasične gimnazije kljub težavnosti šole niso zanimali zgolj za šolske zadeve, ampak so bili veliki ljubitelji športa, predvsem nogometa in lahke atletike, in tudi kulturnih prireditev so se z veseljem udeleževali.

Vežbanka za pisne naloge iz slovenščine – VII. razred (šolsko leto 1938/39). V nobeni od nalog ni posebej zaznati odziva na aktualne, vedno bolj razburkane in napete predvojne razmere, ter na grozeči vzpon nacizma. V nalogi z naslovom Naš seminar izvemo, da so se dijaki udeleževali na posebnih seminarskih vajah, na katerih so imeli možnost kritično razpravljati tudi o narodnih temah. Preučevali so narodove običaje, mišljenje, znanost, književnost in umetnost in nedvomno tudi aktualne politične razmere.

Vežbanka za pisne naloge iz slovenščine – VIII. razred (šolsko leto 1939/40). Poleg šolskih domačih nalog sta v njej tudi dve poskusni diplomski nalogi. Naslov prve je Naše gledališče – pomen, namen in naloge, druge pa Naše napake. V njej dijak piše o Slovencih kot o premalo doslednih in vztrajnih ljudeh. Še posebej ga moti strankarska zagrizenost in brezkompromisnost ter premajhna skrb za obmejne kraje in za delavstvo. Temu bi zvišal mezde in mu dal stanovanja. »Sicer ni čudno, če najde pri njih rušilna komunistična propaganda tako plodna tla,« je zapisal.

Druga dva zvezka iz slovenščine (V. razred) sta bila namenjena slovnici in književnosti. Med obravnavanimi knjižnimi deli je precej del srbske književnosti, kot so: Dušanova ženitev, Car Lazar in carica Milica, Rojstvo Marka Kraljevića in druga. Ohranjeni so še zvezki za srbohrvaške domače naloge (III. razred), vežbanki za pisne naloge iz grščine in latinščine (VIII. razred), zvezek grških glagolov in trije zvezki za domače naloge in matematike in aritmetike (VI. in VII. razred).

Zvezki **Alenke Vrabl** z II. državne deklinške ljudske šole Viteškega kralja Aleksandra I. Ujedinitelja Maribor, klasične gimnazije Maribor in zvezek iz okupacijske dobe:

-Osnovna šola:

Moj delavnik za drugi razred – II. razred (šolsko leto 1934/35). V njem kar mrgoli domovinsko obarvanih zapisov, pisanih po nareku. Glede na dogodke v tem letu je to pričakovano. Zvezek se začne s sestavkom z naslovom Naš prestolonaslednik. Učenka zapiše: »Ime mu je Peter. Biva v Beogradu. Zelo veliko se mora učiti. V četrtek je bil star enajst let. Rada ga imam«. Sledita zapisa o smrti kralja Aleksandra in zaobljuba kralju Petru II: »Ljubi naš mali kralj Peter II. Ljubile te bomo iz vsega srca, kakor tvojega velikega, velikega umrlega očeta. Iskreno ljubim svojo prelepo domovino, svoj narod, svojega ljubega mladega kralja Petra II.« Kasneje so učenke pisale še več narekov, prežetih z jugoslovanskim patriotizmom. To so: Domovini, Naše morje in Jugoslovanka sem.

Zvezek Moj dnevnik – V. razred (šolsko leto 1937/38). V tem zvezku so različni kratki dnevniški opisi dogodkov, ki so se učenki najbolj vtisnili v spomin. Začne se s tretjo obletnico smrti Aleksandra II leta 1934, ko so se učenci zbrali v telovadnici in se s svečanostjo spomnili na njegovo mučeniško smrt. Alenka Vrabl je med drugim obiskovala tudi sokolsko telovadbo, učne ure klavirja in sodelovala je pri Jadranski straži.

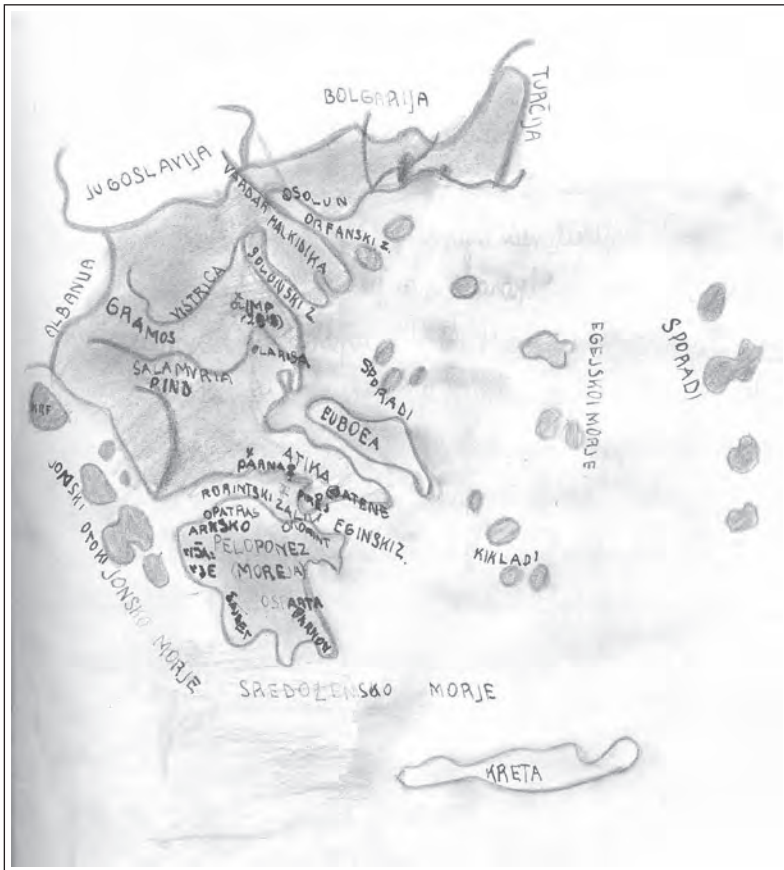
Dva zvezka Moj delavnik – V. razred (šolsko leto 1937/38). V obeh je zapisana snov iz predmetov, ki so jih med drugim poučevali v petem razredu narodne šole. To so:

zgodovina, zemljepis, poznavanje prirode, praktično gospodarsko znanje in higiena. Prvi zvezek se začne z opisom kralja Petra II. in z geografskim orisom Jugoslavije. Ob obravnavi starih ljudstev (Grki, Rimljani, Iliri) so učenci obenem spoznavali tudi zemljepisno podobo območja, na katerem so živeli. Učili so se tudi o povsem praktičnih, življenjskih temah, kot so: Naša obleka, Higiena spanja in počitka in Pridobivanje volne. V obeh zvezkih prevladujejo zgodovinske in zemljepisne teme ter opisi živali rastlin.

Zvezek za lepomis – V. razred (šolsko leto 1937/38). Učenci so vadili lepomis tako iz cirilice kot tudi latinice.

-Srednja šola:

Vežbanka za pismene naloge iz slovenščine – I. razred (šolsko leto 1938/39). V peti šolski nalogi so dijaki po predhodni pripravi pisali spis o materinem jeziku. Dijakinja ugotavlja, da so slovenske gospe malo narodno zavedne: »Kadar stopijo v kako nemško trgovino, že začnejo govoriti nemško.« Takšno obnašanje naj bi bilo tipično predvsem za Maribor. O šolskih najdemo v zvezku tudi več domačih nalog.

Alenka Vrabl: Zvezek Moj delavnik (V. razred Druge državne dekliske ljudske šole Viteškega kralja Aleksandra I. v Mariboru, 1937/38); PAM, fond, Niko Vrabl, a. š. 2

Zvezek za domače branje – I. razred (šolsko leto 1938/39). Alenka Vrabl je prebrala in opisala dela naslednjih pisateljev: Josip Jurčič, Fran Levstik, Brata Grimm, Fran Milčinski, Jan Svensson, Franc Ksaver Meško, Daniel Defoe in Fran Erjavec.

Vežbanka za pismene naloge iz slovenščine – II. razred (šolsko leto 1939/40). V prvi domači nalogi dijakinja opisuje svoj najljubši predmet, to je slovenski jezik. Dobro poznavanje materinega jezika je po njenem mnenju tudi temelj za učenje tujih jezikov. V tretji šolski nalogi so dijaki pisali esej z naslovom Zakaj ne bomo pili alkoholnih pijač.

»*Kriegstagebuch*« (1941/42). Katero šolo je Alenka Vrabl obiskovala med okupacijo, ne moremo ugotoviti. Možno je, da se ni smela vpisati na nemško inačico klasične gimnazije, ki jo je obiskovala pred vojno, ampak na katero od nižjih šol, predvsem meščanskih. Na prvi strani zvezka je bil prostor za Hitlerjevo sliko, ki pa je bila kasneje iztrgana. Dijaki so morali zapisovati natančen potek dogodkov na različnih frontah. Zvezek se sicer začne z marčevskimi dogodki v Jugoslaviji leta 1941. Opisuje predvsem domnevna preganjanja Nemcev po 27. marcu v Jugoslaviji in »ropanja« nemških trgovin v Mariboru 19. marca. Zabeleženi so dogodki do konca junija 1942. Posebno mesto v dnevniku zavzemajo borbe proti »svetovnemu sovražniku komunizmu«. Zvezek je opremljen z različnimi udarnimi parolami, kot na primer: »Du stirbst, dein Volk ist ewig.«¹²

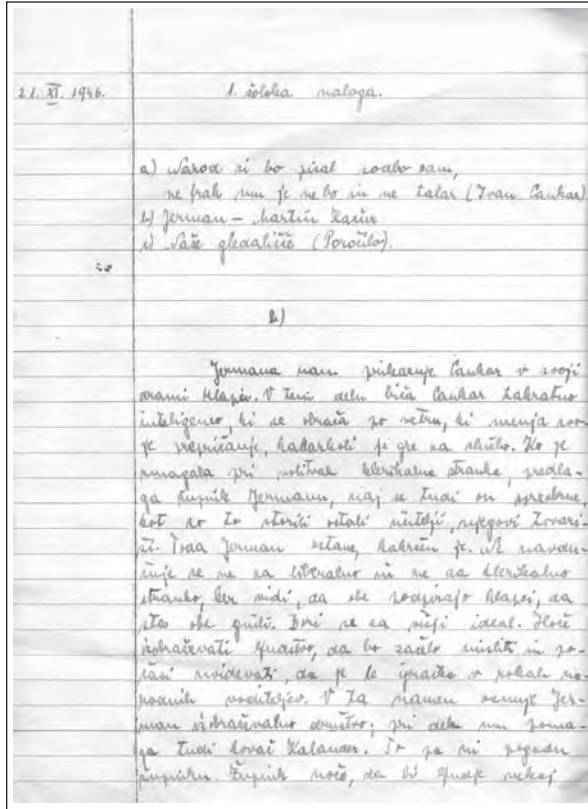
Zvezek za slovenske šolske naloge – VIII. razred (šolsko leto 1946/47). V šolskem letu 1945/46 je Alenka Vrabl obiskovala VII. razred tečajne gimnazije. Na njej so smeli dijaki opravljati krajše tečaje, s katerimi so nadoknadili izgubljena šolska leta med okupacijo, naslednje šolsko leto 1946/47 pa je bila ponovno redno vpisna v osmi razred klasične gimnazije. Že prva naslova šolskih nalog odražata spremembo političnega sistema. To sta bila Narod si bo pisal sodbo sam, ne frak mu je ne bo in ne talar ter primerjava likov Jermana in Martina Kačur. Avtorica se je odločila za drugega. Poudari, da želita oba glavna protagonista ljudstvo izobraževati, da bo začelo samo misliti in da bo sprevidelo, da je le igrača v rokah narodnih voditeljev (liberalcev in klerikalcev). Jerman tudi uvidi, da inteligenca sama ne more voditi tega boja, ampak ji mora pomagati proletariat. Tudi v tretji šolski nalogi Nobena solza ni bila prelita zaman je opaziti odraz aktualnih političnih razmer. Dijakinja je mnenja, da je moralo priti že takoj na začetku vojne do odkritega boja proti okupatorju in da se je boj moral nujno spremeniti v ljudsko revolucijo, v kolikor je ljudstvo pod vodstvom komunistične partije želelo izboljšati svoj položaj. Ob tem je kritična do posameznikov, ki so prepričani, da je bilo zaradi slabih gospodarskih razmer zaman prelite toliko krvi, »saj gledajo na življenje le z vidika, koliko kruha dobijo na dan.«

Ohranjena je še »vežbanka« za pismene naloge iz latinščine (II. razred).

Zvezki **Nika Vrbla** s III. državne deške ljudske šole, klasične gimnazije Maribor in zvezek iz okupacijske dobe:

-Osnovna šola:

Zvezek za domače naloge – II. razred (šolsko leto 1934/35) in Šolski dnevnik – V. razred (šolsko leto 1937/38). Večina domačih nalog iz slovenščine se v prvem zvezku navezuje na smrt kralja Aleksandra II. in na spominske svečanosti v šoli ob tem dogodku, v drugem pa prevladujejo teme iz zgodovine, zemljepisa in prirodopisa.

Alenka Vrabl: Zvezek za slovenske šolske naloge (VIII. razred klasične gimnazije v Mariboru, 1946/47); PAM, fond Niko Vrabl

- Srednja šola:

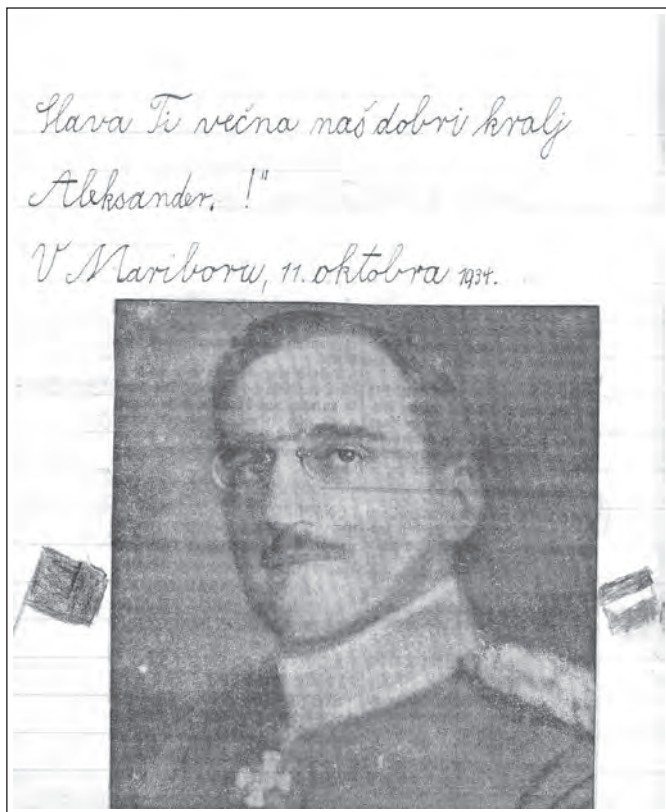
Vežbanka za pismene naloge iz slovenščine – I. razred (šolsko leto 1938/39). V prvi domači nalogi izvemo, kako je potekal sprejemni izpit za vpis na gimnazijo. Dijaki so morali pokazati znanje slovenskega jezika in računanja. V tretjem spisu pa dijak v spisu z naslovom *Kaj vem o Jugoslaviji* opisuje domovino.

Kreigstagebuch – IV. razred (šolsko leto 1941/42).

Ohranjen je tudi domači zvezek za geometrijo – III. razred (šolsko leto 1940/41)

Naslednji fond, v katerem so ohranjeni zvezki, je fond **Družina Kert**.¹³ V njem so zvezki Elfride Klar s trgovske akademije v Mariboru, in sicer zvezek za slovenščino

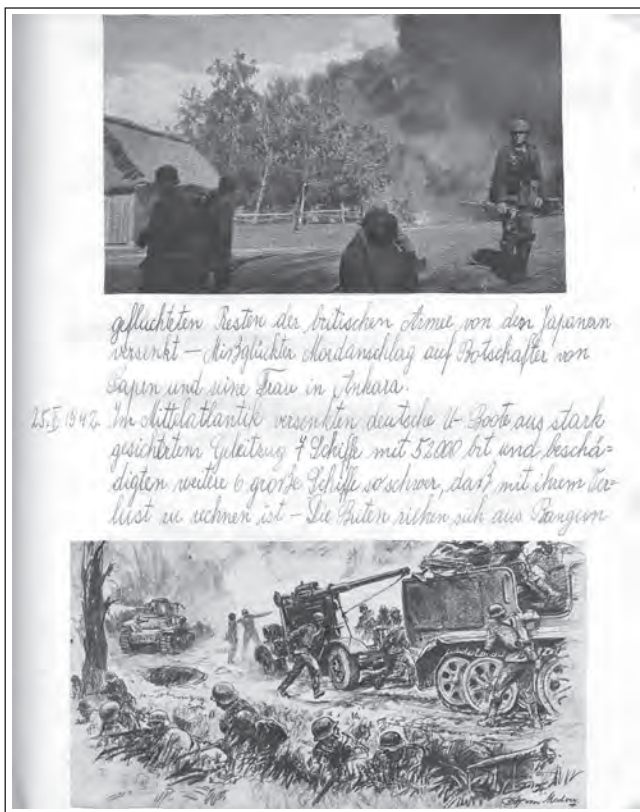
13 Jože Kert, učitelj. Po učiteljski diplomi je dobil mesto učitelja v Bosni. Po osvoboditvi je deloval pri organizaciji železniške uprave v Mariboru, nato pa je bil upravitelj šol v Šentrupertu, Lokavcu in Gor. Radgoni. Organiziral je Dijaški dom in Dom učencev v gospodarstvu v Mariboru ter bil ravnatelj živilskega izobraževalnega centra v Mariboru. Pri Svobodi Tabor je ustanovil lutkarsko gledališče.

Niko Vrabl: Zvezek za domače naloge (II. razred Tretje državne deške ljudske šole v Mariboru, 1934/35); PAM, fond Niko Vrabl, a. š. 2

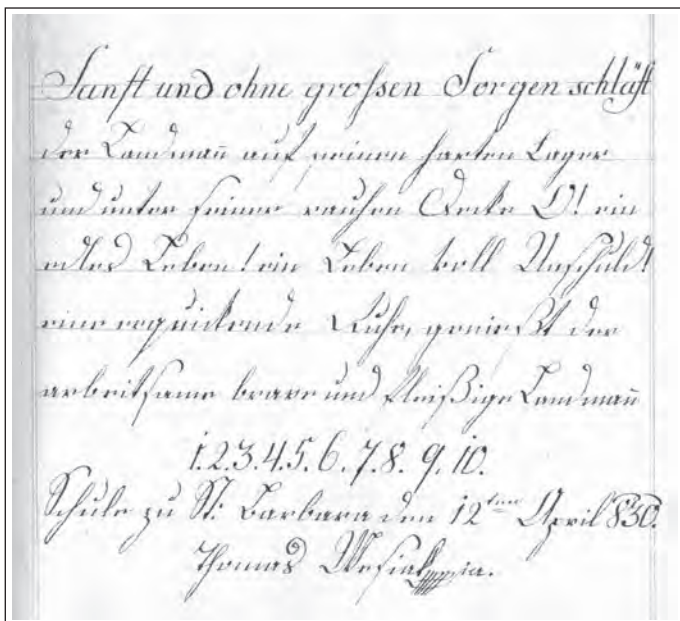
(književnost) – III. razred (šolsko leto 1934/35), zvezka za slovenščino (književnost) – IV. razred (šolsko leto 1935/36). Ker niso imeli primernih učbenikov, so si dijaki skrbno zapisovali vsa predavanja pri predmetu slovenski jezik s književnostjo. Tega je poučeval Vladimir Kralj, kasnejši rektor akademije za igralsko umetnost v Ljubljani. V tretjem razredu so dijaki pri pouku najbolj podrobno obravnavali Prešerna in ob tem z zgodovinskega vidika spoznali tudi dogajanje v revolucionarnem letu 1848 v Evropi. Na enak način so se ob obravnavi Krsta pri Savici poglobili v zgodovino Karantanije v 8. stoletju. V četrtem razredu so dijaki spoznali Jenka, Levstika, Stritarja, Jurčiča in Kersnika. Predavatelj je ob tem opisal politične razmere v letih 1881 do 1892 oziroma vlado liberalnega meščanstva in njen vpliv na slovensko kulturo in literaturo.

Zanimivi so zvezki za pouk italijanščine (1941–1943) Nade Kert s šole italijanskega konzulata. Pouk italijanščine je organizirala šola italijanskega konzulata iz Gradca v Mariboru v prostorih Osnovne šole v Žolgerjevi ulici za italijanske državljane oziroma Slovence, rojene na Primorskem. Pri razlagi besed se mešata tako nemški jezik kot slovenski jezik, čeprav je bila drugače uporaba slovenskega jezika v šolah strogo prepovedana.

Niko Vrabl: »Kriegstagebuch« (IV. razred, 1942);
 PAM, fond Niko Vrabl, a. š. 3

V fondu oziroma zbirki **Mednarodnega arhivskega raziskovalnega tabora**, ki je nastala ob vsakoletnem zbiranju arhivskega gradiva na terenu v Prekmurju na dvojezičnem področju, je nekaj šolskih zvezkov Ludvika Flisarja iz Prosenjakovcev, tako v slovenskem kot madžarskem jeziku. To so: zvezek za lepomis in za vaje iz slovenščine – II., III. razred (šolsko leto 1948/49–1949/50), zvezek za slovenske šolske naloge in za računstvo – II. razred (šolsko leto 1948/49), zvezek za slovenske šolske vaje – V. razred (šolsko leto 1951/52), zvezek za slovenske šolske vaje – VII. razred (šolsko leto 1953/54). V nalogah se učenec spominja pomena 27. aprila 1941 in prihoda Titove štafete 19. maja. V spisu Kaj vse bi pokazali tujcu v Prekmurju opisuje kulturne in naravne znamenitosti Prekmurja in domačega kraja. V eni izmed šolskih vaj izvemo podrobnosti o gradnji zadružnega doma v Prosenjakovcih. Ohranjeni so še zvezki za petje, računstvo – šolske vaje ter zvezek za geografijo iz leta 1951/52.

Zvezek za lepomisne vaje, 1830; PAM, fond Osnovna šola Ele Kristl, Korena, a. š. 7

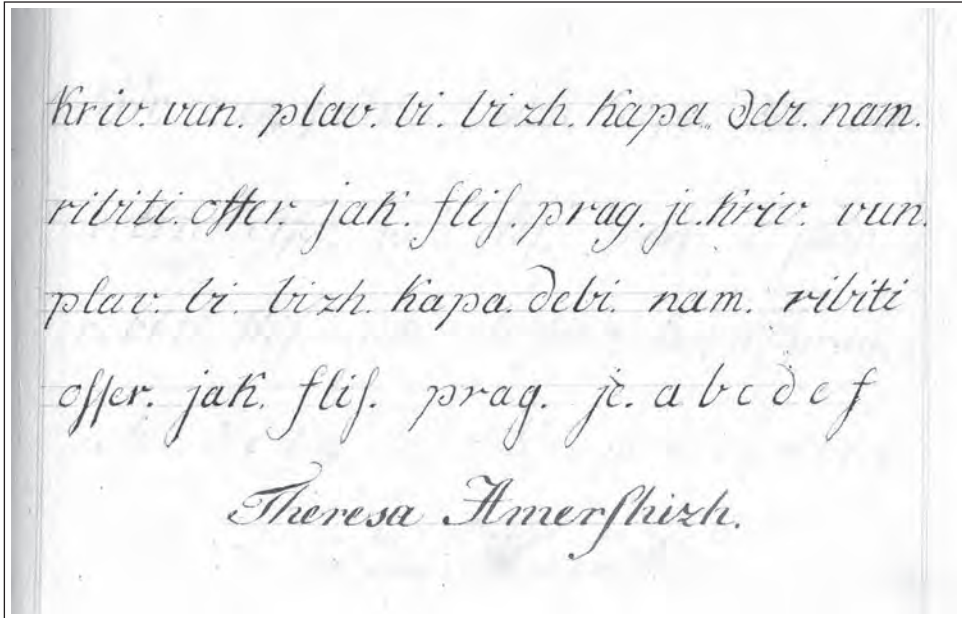
V fondu **Franc Krempl**¹⁴ so zvezki za filozofijo iz šolskega leta 1841/42, zvezek za mineralogijo, zoologijo. Vsi so pisani v gotici. Nemogoče je ugotoviti, katero šolo je učenec obiskoval. V fondu **Franc Kovačič**¹⁵ sta ohranjena dva zvezka predavanj iz eksegeze (razlaga svetega pisma) iz časa njegovega študija teologije. V obeh se mešata tako latinščina kot slovenščina.

V fondu **Osnovna šola Ele Krist Korena** so ohranjeni štirje primeri v zvezek šestih listov iz obdobja med letoma 1828 in 1831. Trije zvezki izvirajo s trivialne šole pri Sv. Barbari pri Vurberku (Korena), en pa iz ponavljalne in nedeljske šole pri isti šoli. Gre za lepomisne vaje (Probschriften). V zvezkih ne najdemo nikakršnih madežev, pack oziroma večjih napak. Očitno so bili listi res namenjeni vaji že izurjenih šolarjem, kot to ugotavlja že Branko Šuštar, in ki so se naučili pisati sprva s kamenčkom na tablico in nato s peresom na liste papirja.¹⁶ V vseh primerih so morali učenci napisati

14 Franc Krempl, gosposki davkar v Negovi.

15 Franc Kovačič (25. 3. 1867–19. 3. 1939), teolog, zgodovinar, urednik. Bil je glavni pobudnik Zgodovinskega društva za Slovensko Štajersko, ustanovljenega leta 1903. Le-to je razvilo knjižnico, muzej in arhiv ter pričelo leta 1904 izdajati »Časopis za zgodovino in narodopisje«, ki ga je urejal od leta 1917 do smrti. Bil je društveni tajnik, od leta 1921 do smrti predsednik, od leta 1920 pa tudi predsednik Muzejskega društva Maribor. Leta 1918 je postal član Narodnega sveta za Štajersko in naslednje leto kot strokovnjak za slovensko etnično mejo sodeloval na mirovni konferenci v Parizu.

16 Šuštar, Zgodbe, str. 16.

Zvezek za lepopisne vaje, 1830; PAM, fond Osnovna šola Ele Kristl, Korena, a. š. 7

krajši sestavek v nemškem jeziku in gotici, v enem od zvezkov pa so ohranjeni tudi zapisi slovenskih pregovorov v slovenskem jeziku.

Za sklep

Kljub skromnemu številu ohranjenih zvezkov v Pokrajinskem arhivu Maribor lahko ob njihovem pregledu zapišemo nekaj splošnih ugotovitev in spoznanj. V letih pred drugo svetovno vojno so v Mariboru pri domačih in šolskih nalogah relativno bolj zastopane teme, ki se dotikajo položaja Nemcev v Mariboru in njihovega naraščajočega kulturnega in gospodarskega vpliva v mestu v tridesetih letih 20. stoletja. Dijaki poudarjajo ogroženost slovenskega življa v mestu. Tematika »nemštva« je zaradi bližine meje gotovo bolj lokalno pogojena, zato domnevam, da je bilo tovrstnih tem precej več na mariborskih šolah kot v drugih delih takratne Dravske banovine. Naveden primer jasno dokazuje vpliv vsakokratnih lokalnih razmer na šolsko delo in ujetost šol v lokalno okolje. Glede na grozeče širjenje nemškega Reicha in zlasti na priključitev Avstrije leta 1938 je nekoliko presenetljivo, da v pregledanih zvezkih dijakov ti dogodki ne dobijo širše pozornosti. Izogibanje tej tematiki v šolah je verjetno v skladu s previdno in popuščajočo politiko Kraljevine Jugoslavije do Nemčije in Nemcev v Jugoslaviji v letih tik pred drugo svetovno vojno.

V tragičnem letu 1934 so ob atentatu na kralja Aleksandra na vseh stopnjah in na vseh vrstah šol pretirano poudarjali ljubezen do domovine in zvestobo kraljevi dinastiji. Izražanje patriotizma pri šolskem delu je bolj ali manj običajno za vse

politične sisteme, ne le za avtoritarne, seveda pa je težko potegniti ločnico med zdravim domoljubjem in preveč gorečim nacionalizmom ter pripadnostjo državi. Vpliv velikosrbskega unitarizma in centralizma v obdobju Kraljevine Jugoslavije lahko prepoznamo v povečanem številu srbskih književnih del oziroma narodnih pesmi, ki so jih dijaki obravnavali v šoli. Po letu 1918 so učenci pridobili na račun nemščine še nov obvezni predmet, to je srbohrvaščina s cirilico.

Strankarskih in političnih razprtij v Jugoslaviji v letih pred drugo svetovno vojno v ohranjenih zvezkih za slovenski jezik ni opaziti, prav tako v tematiki šolskih in domačih nalog ne moremo zaslediti neposrednega vpliva konzervativnih ali liberalnih političnih strank oziroma njihovih predstavnikov, ki so bile odgovorni za vsakokratno šolsko in kulturno politiko. Nedvomno so bili prisotni v splošnih šolskih in kulturnih usmeritvah, ampak na konkretno delo v šoli očitno niso imeli tako velikega vpliva. Tako v obdobju Avstro-Ogrske kot kasneje v Kraljevini Jugoslaviji iz zvezkov vejeta poudarjanje zvestobe Slovencev eni ali drugi vladarski hiši in pripravljenost brezpogojno ubogati državno oblast. Vrline, kot so skromnost, poštenost, delavnost, pridnost in zvestoba, naj bi bile vzor učencem in dijakom. Pri samem strokovnem delu učiteljev v razredu je treba poudariti povsod vidno tesno in večpredmetno prepletanje znanj iz zgodovine, slovenskega jezika ter tudi geografije in prirodoписа.

Viri in literatura

Viri

Pokrajinski arhiv Maribor,
arhivski fondi: Niko Vrabl; Družina Kert; Franc Krempl; Franc Kovačič; Osnovna šola
Ele Kristl, Korena in zbirka Mednarodni arhivski raziskovalni tabor.

Literatura

Jahresbericht der k. k. Staats – Gymnasiums in Marburg, 1900, Maribor 1900
Jure Maček, Partijska prosvetna politika 1945–1955 na primeru šolstva v Mariboru in okolici, magistrsko delo, Maribor 2011
Branko Šuštar, Zgodbe šolskih zvezkov. Pogledi na razvoj šolskih zvezkov na Slovenskem od srede 19. stoletja naprej, Slovenski šolski muzej, Ljubljana 2011
Ur. l. RS, št. 30/2006, Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih
Ur. l. RS, št. 86/2006, Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva
Vladimir Žumer, Arhiviranje zapisov. Priročnik za ravnanje z dokumentarnim in arhivskim gradivom, Ljubljana 2001